

Łukasz Antosik*, Mariusz R. Rychter**

Tekstylia pochodzące z grobu nr 17, odkrytego w dawnej kolegiacie w Jarosławiu (woj. podkarpackie)

Textiles from Grave 17, discovered in the former collegiate church in Jarosław (Podkarpackie Voivodeship)

Słowa kluczowe: archeologia, grób, nekropola, zabytki metalowe, tekstylia, włókiennictwo

Key words: archaeology, grave, necropolis, metal relics, textiles, weaving.

Podczas badań archeologicznych odkrywa się heterogeniczny ruchomy materiał zabytkowy wykonany z różnorodnych surowców. O stanie zachowania odkrytych artefaktów decyduje w dużym stopniu środowisko glebowe, w jakim je zdeponowano.

Prace archeologiczne prowadzone na terenie dawnej świątyni jarosławskiej dostarczyły pokaźnej liczby zabytków wykonanych z różnych surowców, m.in. fragmenty szkła, kafle, dewocjonalia, numizmaty, naczynia gliniane. Specyficzną grupę znalezisk stanowią tekstylia pochodzące z trumny znalezionej w grobie oznaczonym numerem 17 podczas prac w prezbiterium kolegiaty w Jarosławiu¹.

Kolegiata pw. Wszystkich Świętych jest drugą znaną w historii Jarosławia świątynią. Data powstania kościoła w obrębie nowo lokowanego miasta nie jest znana. Pierwsza wzmianka o świątyni pochodzi z roku 1440, zaś w 1523 roku dotychczasowy kościół parafialny został podniesiony do godności kolegiaty².

Pożary miasta z 1600 i 1625 roku spowodowały, że świątynia znacznie ucierpiała, spaliło się wyposażenie i sprzęty kościelne. Zniszczeniu uległy również groby fundatorów. Pomimo tego kolegiata przechodziła liczne okresy swojej świetności. Ostatecznie w 1808 roku kościół i budynki przykościelne zostały sprzedane na materiał budowlany i świątynię rozebrano. Około 1920 roku teren po kolegiacie i cmentarzu przykościelnym uporządkowano, wyznaczając alejki i sadząc dekoracyjną zielen³ (ryc. 1).

W trakcie prowadzonych latem 2008 roku badań archeologicznych w miejscu lokalizacji świątyni odkryto liczne pochówki. W jednej z mogił odsłonięto pozostałości trumny

Heterogeneous mobile artefacts made of various raw materials are discovered in the course of archaeological research. Technical condition of discovered relics is to a great degree determined by the environment in which they were found.

Archaeological examinations in the former church in Jarosław yielded a significant number of relics made of various materials, such as fragments of glass, oven tiles, devotional articles, coins, or pottery. Textiles constitute a particular group of finds. They were discovered in a coffin, found in the presbytery of the collegiate church in Jarosław¹.

The All Saints collegiate church is the second temple which is known in the history of Jarosław. A precise date of origin of the church within the newly located town is unknown. The church was first mentioned in 1440. In 1523 the parish church was raised into a collegiate².

Conflagrations of the town in 1600 and 1625 did considerable harm to the church. Furnishings and ecclesiastical equipment burnt down. At this occasion, graves of the founders were also destroyed. In spite of this, the collegiate underwent numerous periods of prosperity. Eventually, in 1808 the church with its neighbouring buildings were sold as building materials and the temple was thus demolished. Around 1920 the area of the former church with its graveyard was tidied up, with lanes being marked out and decorative plants being grown (fig. 1)³.

In Summer 2008 numerous burials were discovered in the course of archaeological research in the area of the former church. In one of the graves remains of a coffin with a skeleton and furnishings were revealed. (fig. 2). Ornamental silver-gilt nails⁴ were nailed into pine-tree planks of the coffin⁵. The

* mgr Łukasz Antosik, Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Ośrodek Badań nad Dawnymi Technologiami, Łódź.

** mgr Mariusz R. Rychter, Pracownia Konserwacji Zabytków Metalowych Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego.

* M.A. Łukasz Antosik, Institute of Archaeology and Ethnology, Polish Academy of Sciences, Centre for Research of Ancient Technologies, Łódź

** M.A. Mariusz Rychter, Laboratory of Conservation of Metal Objects, Institute of Archaeology, University of Łódź

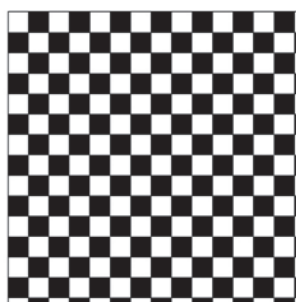
Ryc. 1. Miejsce lokalizacji dawnej kolegiaty w Jarosławiu, fot. G. Ziółkowska
 Fig. 1. Site of the former collegiate church (Photo by G. Ziółkowska)

Ryc. 2. Pochówek nr 17 w trakcie eksploracji, fot. G. Ziółkowska
 Fig. 2. Burial (Photo by G. Ziółkowska)

Ryc. 3. Zdobienie na trumnie
 Fig. 3. Decoration on the coffin

□ osnowa
 ■ wątek

Ryc. 5. Schemat splotu płóciennego 1/1 w tkaninach jedwabnych
 Fig. 5. Scheme of 1/1 linen weave

wraz z zachowanym szkieletem i elementami wyposażenia (ryc. 2). W sosnowe deski⁴, z których złożono trumnę, wbite były ozdobne posrebrzane ćwiki⁵, układające się w serce, przez które przechodziły trzy strzały (ryc. 3).

We wnętrzu trumny zachowały się elementy tekstylne⁶. Są to zarówno szczątki jedwabne, jak i wełniane, datowane na 4. ćwierć XVII wieku⁷.

Najciekawszymi zabytkami są trzy fragmenty tkanin jedwabnych (ryc. 4, 4a) które zostały utkane z przędzy o różnym skręcie w osnowie i wątku (ZS)⁸. Są to prawdopodobnie fragmenty wstążki zdobiącej wnętrze trumny, choć może to być również wstążka upiększająca włosy. Niestety stan zachowania nie pozwala na określenie jej zabarwienia. Nie jesteśmy w stanie stwierdzić, czy jest to miejscowy wyrób, czy też importowany.

Gęstość splotu waha się w osnowie od 28 do 33 nici na 1 cm. Natomiast w przypadku wątku parametr ten mieści się między 22 do 26 nici na 1 cm. Tkaniny jedwabne, choć zachowały się fragmentarycznie, są w dobrym stanie. Użyty splot płócienny 1/1 (ryc. 5) jest powszechnie stosowany i nie jest zbyt wyszukany. Charakteryzuje się on tym, że na jedną nić osnowy przypada jedna nić wątku, przy czym nici osnowy są zazwyczaj cieńsze od nici wątku.

Oprócz wyżej wymienionych tkanin jedwabnych w trakcie eksploracji trumny uzyskano trzy części innej tkaniny jedwabnej o splotcie płóciennym 1/1. Na tkaninę tę naszyto mniejsze fragmenty jedwabne układające się w kompozycje roślinną (ryc. 6, 6a). Omawiany wyrób utkany został z nici skręconych w osnowie i wątku (Z). Gęstość splotu wynosi 29 nici na 1 cm w przypadku osnowy oraz 22 nici na 1 cm w wątku. Nici osnowy mają średnią grubość ok. 0,81 mm, natomiast wątku 0,64 mm. Nadmienić trzeba, że na niektórych nitkach osnowy kompozycji widoczne są niewielkie ślady złotych bądź pozłacanych pasków o szerokości ok. 0,75 mm. Mamy w tym przypadku do czynienia z zabiegiem służącym podniesieniu wartości materiału artystycznego. Przy jednym fragmencie tkaniny tworzącej kompozycję zaobserwowano niebieski koralik. Z powodu cząstkowego stanu zachowania ciężko jest stwierdzić, czy mamy do czynienia z tkaniną obiciową, czy też z elementem ubioru.

Kolejna tkanina znaleziona w trumnie jest wyrobem wełnianym; została ona również utkana w splotcie płóciennym 1/1, z nici w skręcie (Z). Skręcone w ten sposób nici w osnowie i wątku nadają tkaninie gładką powierzchnię. Średnia grubość nici osnowy wynosi ok. 1 mm, natomiast wątku ok. 1,34 mm. Zaobserwowana gęstość nici w osnowie i wątku wynosi 4 nici na 1 cm. Tkanina ta jest w dość dobrym stanie, nie udało się jednak określić jej barwy.

Oprócz tekstyliów pochodzących z wnętrza trumny zachowały się również fragmenty materiału, którym obito trumnę. Są one silnie spłisnione. W przypadku dwóch części udało się określić zastosowanie splotu płóciennego 1/1. W jednym przypadku mamy do czynienia z jednakowym skrętem nici i osnową w wątku (Z), natomiast druga tkanina charakteryzuje się różnym skrętem tychże nici (SZ). Z powodu złego zachowania nie udało się określić większej liczby parametrów technicznych.

Poza tkaninami znaleziono również fragmenty czterech wełnianych krajków i jednej jedwabnej wstążki. Zachowane wymiary materiału jedwabnego wynoszą 6 × 3 cm. Nici użyte do jej wykonania zostały skręcone w jednym kierunku (S). Grubość nici w osnowie ma około 0,17 mm, zaś w wątku

nails formed a shape of a heart pierced through with three arrows (fig. 3).

Textile remains survived inside the coffin⁶. These are both silk and wool remains, and they are dated to the fourth quarter of the 17th c.⁷.

Three fragments of silk textiles seem to be the most interesting (fig. 4). These were woven of yarn with different torsion in its warp and weft (ZS)⁸. The relics are possibly remains of a ribbon which decorated the interior of the coffin. On the other hand, it could also be a hair-decorating ribbon. Regrettably, the present condition of the relic does not enable the researcher to define its colour. We are unable to say whether the ribbon was made locally or imported, either.

The weave density is between 28 and 33 threads per cm in the warp and between 22 and 26 threads per cm in the weft. Silk textiles, although preserved in fragments only, are in reasonable condition. The 1/1 linen weave that was applied in this case (fig. 5) was in common use and is not particularly sophisticated. Its remarkable feature is that one weft thread comes for one warp thread, with warp threads usually being thinner than weft threads.

Apart from those silk textiles, three parts of another silk textile made in the 1/1 linen weave were discovered in the course of exploration of the coffin. Smaller pieces of silk were sewn onto this textile, making a floral composition (fig. 6). This textile was woven of threads being twined in its warp and weft (Z). The weave density is 29 threads per cm in the warp and 22 threads per cm in the weft. The average thickness of warp threads is c. 0.81 mm, with weft threads being c. 0.64 cm thick. It is necessary to mention that small traces of gold or gilded straps (c. 0.75 mm thick) are noticeable on some warp threads. They were no doubt meant to increase the artistic value of this textile. A blue bead was observed near one fragment of the textile which constituted this composition. Due to a vestigial state of preservation it is difficult to say whether the textile was originally part of upholstery or clothing.

The next textile found in the coffin was made of wool. It was also woven in the 1/1 linen weave, of threads in the Z torsion. Thanks to this, the threads in the warp and the weft make the textile surface smooth. The average thickness of warp threads is c. 1 mm, with the thickness of weft threads being c. 1.34 mm. The weave density both in the warp and the weft is 4 threads per cm. The textile is in a reasonably good condition; nevertheless, it was not possible to determine its colour.

Apart from the textiles from inside of the coffin, some remains of outer lining of the coffin also survived. They are considerably felted. In the case of two fragments it was possible to observe an application of the 1/1 linen weave. In one case we have to do with an identical torsion of threads both in the warp and the weft (Z), while the other textile is remarkable for different torsions (SZ). Due to a poor condition of preservation it was impossible to define any more technical data of this textile.

Furthermore, fragments of four wool wales and one silk ribbon were discovered. Preserved dimensions of the ribbon are 6 × 3 cm. Its threads were twined in one direction (S). The thread thickness in the warp is c. 0.17 mm and in the weft c. 0.18 mm. The warp density is 25 threads per cm. It is unknown whether the ribbon was part of the coffin ornament or clothing of the buried person. In the case of four wool wale fragments it was only possible to define the thread thickness in the warp, which is c. 1 mm. This textile was remarkable for remains of gold colour, which may be a vestige of dyeing gold.

Ryc. 4, 4a. Fragment jedwabnej wstążki, fot. M. Troszczyńska
 Fig. 4, 4a. Fragment of silk ribbon (Photo by M. Troszczyńska)

Ryc. 6, 6a. Fragment jedwabnej tkaniny z naszytymi elementami kompozycji zdobiącej, fot. M. Troszczyńska
 Fig. 6, 6a. Fragment of silk textile with elements of ornamental composition being sewn onto the textile (Photo by M. Troszczyńska)

Ryc. 7. Resztki koronki klockowej, fot. M. Troszczyńska
 Fig. 7. Remains of bobbin lace. (Photo by M. Troszczyńska)

0,18 mm. Gęstość nici w osnowie wynosi 25 nici na 1 cm. Nie wiemy, czy wstążka była elementem wystroju trumny, czy też częścią garderoby pochowanego. W przypadku czterech fragmentów krajki wyplecionej z wełny udało się jedynie określić grubość nici w osnowie, która wynosi około 1 mm. Tkanina ta wyróżnia się zachowanymi resztkami złotej barwy. Mogą to być pozostałości barwienia na złoty kolor.

Eventually, remains of bobbin lace were discovered (fig. 7). This textile was made of silk threads of various thickness. Its state of preservation is reasonably good; nevertheless, it does not enable the researcher to thoroughly define all the technical details.

Thanks to the examination of textiles we can attempt at reconstructing the putative look of the burial. The pine-tree coffin was lined with silk textile from inside. Silver-gilt nails

Obok wymienionych już tkanin i krajkę znaleziono jeszcze resztki koronki klockowej (ryc. 7). Materiał ten został wykonany z nici jedwabnych różnej grubości. Stan zachowania jest w miarę dobry, ale nie pozwala na całościowe opracowanie szczegółów technicznych.

Dzięki badaniom tkanin możemy dokonać próby odtworzenia przypuszczalnego wyglądu pochówku. Sosnowa trumna obita była wewnątrz jedwabną tkaniną. Na zewnątrz trumny znajdowały się posrebrzane ćwieki. Materiał użyty do wyrobu trumny, jak i zastosowanie tylko posrebrzanych ćwieków mogą świadczyć o celowym podniesieniu walorów artystycznych i prestiżu pochowanej osoby, jednakże przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych.

were present in the outer surface of the coffin. Both the material used for the manufacture of the coffin and the application of silver-gilt (and not "pure" silver) nails may suggest an attempt at purposefully increasing the artistic value of the burial and thus the prestige of the dead. This was done, on the other hand, with minimal financial expenses.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Kociuba J., *Historia Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych w Jarosławiu* [w:] Ziółkowska G., Ziółkowski M., *Sprawozdanie z archeologiczno-architektonicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Placu św. Michała w Jarosławiu w miejscu lokalizacji dawnej Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych*, s. 4-14 (mps w archiwum WUOZ w Rzeszowie).
- [2] Michniewicz M., *Wyniki oznaczeń taksonomicznych próbek drewna z trumien ze stanowiska Jarosław-Rynek, woj. podkarpackie* (mps w posiadaniu autorów).
- [3] Ziółkowska G., Ziółkowski M., *Sprawozdanie z archeologiczno-architektonicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Placu św. Michała w Jarosławiu w miejscu lokalizacji dawnej Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych* (mps w archiwum WOZU w Rzeszowie).

¹ G. Ziółkowska, M. Ziółkowski, *Sprawozdanie z archeologiczno-architektonicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Placu św. Michała w Jarosławiu w miejscu lokalizacji dawnej Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych* (maszynopis w archiwum WUOZ w Rzeszowie).

² J. Kociuba, *Historia Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych w Jarosławiu* [w:] G. Ziółkowska, M. Ziółkowski, *Sprawozdanie z archeologiczno-architektonicznych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na Placu św. Michała w Jarosławiu w miejscu lokalizacji dawnej Kolegiaty pw. Wszystkich Świętych*, s. 4-5 (maszynopis w archiwum WUOZ w Rzeszowie).

³ Tamże, s. 13-14.

⁴ M. Michniewicz, *Wyniki oznaczeń taksonomicznych próbek drewna z trumien ze stanowiska Jarosław-Rynek, woj. podkarpackie* (maszynopis w posiadaniu autorów).

⁵ Konserwację elementów metalowych przeprowadził mgr Mariusz Rychter z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego.

⁶ Analizę zabytków tekstylnych przeprowadził mgr Łukasz Antosik z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Łodzi.

⁷ G. Ziółkowska, M. Ziółkowski, *op. cit.*, s. 48.

⁸ Skręty przędzy oznaczono następującymi symbolami: S – lewy skręt, Z – prawy. ZZ oznacza, że osnowa i wątek są w skręcie prawym. Z kolei skrót SS informuje, że osnowa i wątek są w skręcie lewym. W przypadku oznaczenia ZS mamy do czynienia z osnową o skręcie prawym i wątkiem o skręcie lewym, natomiast symbol SZ wskazuje, że osnowa jest w skręcie lewym, a wątek w prawym.

Streszczenie

W czasie badań archeologicznych natrafia się na różnorodnie znaleziska. Jedną z kategorii odkryć są pochówki. Cały ich szereg wyeksplorowano podczas wykopalisk przy kolegiacie w Jarosławiu. Na szczególną uwagę zasługuje grób, w którym złożono zmarłego w trumnie wykonanej z sosnowych desek, dodatkowo ozdobionej posrebrzanymi guzami układającymi się w motyw serca z trzema strzałami. W artykule opisano sposób konserwacji poszczególnych grup surowcowych znalezisk oraz dokonano analizy tkanin z okresu pochówku.

Abstract

In the course of archaeological research diverse relics can be discovered. One category of finds are burials, several of which were explored during archaeological excavations carried out near the collegiate church in Jarosław. One of them, laid in a coffin made of pinewood planks, additionally decorated with silver-plated nails forming a motif of a heart pierced by three arrows, deserves particular attention. The article describes conservation procedures applied to individual groups of raw materials from the finds, and the analysis of weaving techniques characteristic for that period.